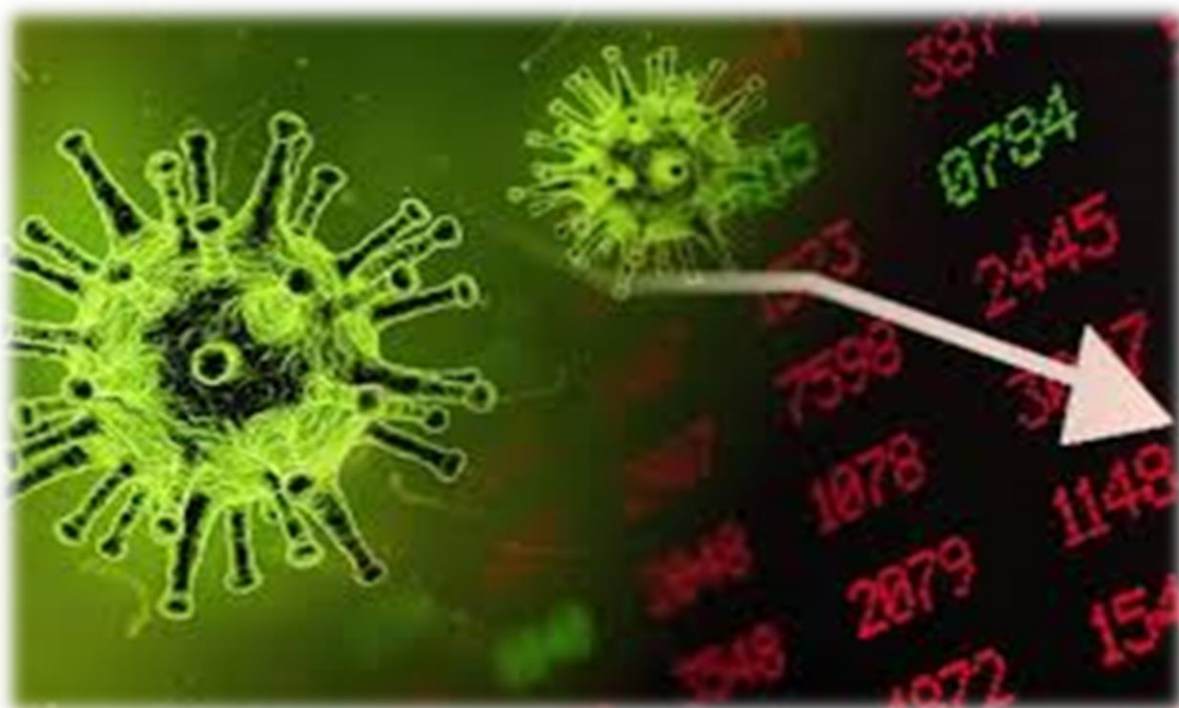

اقتصاد ایران گرفتار با ویروس کرونا ضرورت حمایت از کسب و کارها

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران
اسفند ماه ۱۳۹۸

مقدمه

ویروس کوید-۱۹ (nCoV-2019) در دسامبر ۲۰۱۹، در شهر ووهان چین شناسایی شد و به علت گسترگی حوزه عملکرد و نرخ بالای انتقال از فردی به فرد دیگر، در حال حاضر (۲۸ اسفند ۱۳۹۸) نزدیک به ۱۶۰ کشور^۱ جهان از آسیای جنوب شرقی، خاورمیانه، تا قلب اروپا، آمریکا، استرالیا و آفریقا را درگیر کرده است، به نحوی که سازمان بهداشت جهانی (WHO)، این ویروس را "جهان‌فراگیر" خوانده است. در این میان ضرورت پیگیری سیاست‌های مقابله‌ای از آنجا دوچندان می‌گردد که بدانیم شیوع گسترده کرونا ویروس علاوه بر گرفتن جان شمار زیادی از انسان‌ها و تحمیل هزینه‌های سنگین سلامت به دولت‌ها و خانوارها، فعالیت طیف گسترده‌ای از کسب‌وکارها را با رکود مواجه ساخته و پیامدهای اقتصادی گسترده‌ای را بر اقتصادهای درگیر تحمیل کرده است. به‌عنوان مثال، فعالیت بخش تولید در چین در ماه فوریه، به پایین‌ترین سطح از سال ۲۰۰۴ تاکنون رسیده است. بر اساس مدل‌سازی‌هایی که از سوی تحلیلگران در دانشگاه ملی استرالیا انجام شده، تولید ناخالص داخلی در آمریکا و اروپا دو درصد کمتر از پیش‌بینی‌های قبلی (پیش از شیوع کرونا) برآورد شده است. همچنین پیش‌بینی شده است که اگر نرخ مرگ‌ومیر روندی صعودی به خود بگیرد، رشد اقتصادی این کشورها ممکن است تا هشت درصد هم کاهش یابد. از طرف دیگر، به واسطه شیوع این ویروس در سطح جهانی، بازارهای مالی هم با رکود مواجه شده‌اند، به نحوی که شاخص S&P 500، از زمان اوج خود در ۱۹ فوریه (۳۰ بهمن) تا ۷ مارس (۱۷ اسفند) حدود هشت درصد کاهش یافته است. انتشار اوراق قرضه از سوی شرکت‌های وال‌استریت کم‌وبیش متوقف شده است و بازدهی اوراق قرضه ۱۰ ساله برای اولین بار در تاریخ آمریکا به زیر یک درصد کاهش یافته است.^۲

با عنایت به آنکه در تاریخ ۲۸ اسفندماه، کشور ایران بعد از کشورهای چین و ایتالیا، سومین کانون درگیر با این ویروس شناسایی شده است^۳ و با توجه به آنکه شرط اصلی برای کنترل شیوع این ویروس، کاهش حداکثری تعاملات اجتماعی غیر ضرور حداقل در یک ماه آینده خواهد بود، که لازمه این امر نیز تعطیلی بسیاری از فعالیت‌ها می‌باشد، لذا می‌توان نتیجه گرفت که شیوع گسترده این ویروس در کشور، ضمن ایجاد فشار بر بخش درمان، نارسایی در توزیع امکانات بهداشتی و تحمیل هزینه‌های بهداشت و سلامت به دولت و خانوارها، فشار مضاعفی را به کسب‌وکارهای اقتصادی، فعالیت‌های تولیدی، خدماتی و تجاری در ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۸ وارد ساخته است. کارشناسان و فعالان اقتصادی پیش‌بینی می‌کنند که در ماه‌های اولیه سال ۱۳۹۹ شاهد روند مستمر و گسترده‌ای از نکول در تعهدات مالی و قراردادی حوزه‌های تولیدی و خدماتی خواهیم بود. بر این اساس، ضرورت دارد در کنار اجرای مجموعه سیاست‌هایی به‌منظور قطع زنجیره انتشار این ویروس و حمایت از خانوارهای آسیب‌پذیر، مجموعه سیاست‌هایی در راستای حمایت از بخش تولید و کسب‌وکارها اجرایی گردد.

^۱ <https://multimedia.scmp.com/widgets/china/wuhanvirus/>: Based on the WHO's Covid-19 situation reports

^۲ مقاله "داروی اقتصاد بیمار جهان چیست" مجله اکونومیست در سایت تجارت نیوز، ۱۸ اسفند ۱۳۹۸.

^۳ <https://multimedia.scmp.com/widgets/china/wuhanvirus/>

از این رو، اتاق ایران به‌عنوان بازوی مشاوره‌ای و نماینده بخش خصوصی، سعی بر آن دارد تا با مروری بر تجربه کشور چین، به‌عنوان کشوری که مبدا پیدایش این ویروس می‌باشد و در کنترل شیوع این بیماری و حمایت از کسب‌وکارهای زیان دیده موفق عمل کرده است و بررسی تجربه سایر کشورها، مجموعه‌ای از اقدامات حمایتی که به‌منظور مدیریت آثار شیوع این بیماری بر کسب‌وکارها در شرایط حاضر می‌توان اجرا کرد را احصاء نماید و در این زمینه یاری‌رسان نظام تصمیم‌گیری باشد.

➤ تجربه کشور چین

۱- توصیه‌های کشور چین به کشورهای جهان در مقابله با ویروس کرونا^۱

مقامات دولتی چین برای جلوگیری از شیوع بیماری کرونا اقداماتی را اجرا کردند که موجب افزایش آگاهی مردم و تغییر رفتار آنها شد. بدون اندیشیدن این تدابیر، احتمالاً میلیون‌ها نفر در چین به این ویروس مبتلا شده و ده‌ها هزار نفر جان خود را از دست می‌دادند. مجموعه اقداماتی که دولت چین به‌منظور کنترل شیوع کرونا در سطح کشور اجرایی کرد، به شرح زیر است:

- بی‌سابقه‌ترین و گسترده‌ترین قرنطینه‌ها را در طول تاریخ اجرا کردند.

- کارخانه‌ها تعطیل شدند.

- وسایل حمل‌ونقل عمومی فعالیت خود را متوقف کردند.

- به مردم چین دستور داده شد تا از منازلشان خارج نشوند.

البته این به آن معنا نیست که مدل چینی‌ها در دیگر کشورهای جهان هم جواب می‌دهد. اتخاذ سیاست‌هایی چون قرنطینه هزینه دارد؛ نه تنها در بخش تولید، بلکه ممکن است تهیه دارو و ارائه خدمات پزشکی برای افرادی که تحت قرنطینه هستند با مشکلاتی مواجه گردد. اگر کشورها نمی‌توانند دقیقاً از چین کپی‌برداری کنند، تجربه موفق چین در کنترل شیوع این بیماری، سه درس مهم را برای سایر کشورهای درگیر با ویروس به شرح زیر خواهد داشت:

درس اول: گفتگو با مردم، کند کردن روند انتقال بیماری و تهیه سیستم‌های بهداشتی به‌منظور آمادگی برای افزایش

ناگهانی تقاضا (بهترین زمان برای آگاهی دادن به مردم در مورد این بیماری قبل از شیوع بیماری است و اقداماتی که برای پوشاندن موضوع و یا خفیف‌تر نشان دادن معضل صورت گیرد، محکوم به شکست خواهد بود. زیرا منجر به گسترش بی‌اعتمادی، شایعات و در نهایت ترس می‌شود). ضروریست، ۸۰ درصدی که مبتلا به نوع خفیف این بیماری می‌شوند^۲، متقاعد شوند که در صورت داشتن علائم خفیف در خانه بمانند و به بیمارستان‌ها مراجعه نکنند.

^۱ Schenzhen Daily site: <http://www.szdaily.com/> (Excerpt from The Economist), 4 Mar 2020

^۲ تجربه چین نشان می‌دهد تقریباً ۸۰ درصد موارد تشخیص داده شده بیماری خفیف خواهد بود.

درس دوم: دولت‌ها می‌توانند شیوع این بیماری را با ایمن‌سازی سیستم درمانی، کند کنند. جلوگیری از رسیدن به اوج اپیدمی به معنی آن است که سیستم درمان، زیر فشار بیش از حد توان قرار نگیرد. تا زمانی که تعداد مبتلایان در کشورها اندک باشند، می‌توان هر یک از افراد بیمار را تحت نظارت قرار داد، ارتباطات آنها را ردیابی کرد و آنها را از عموم جمعیت جدا کرد. اما در صورت شیوع این بیماری در سطح جامعه، دولت‌ها باید برای فاصله‌سازی اجتماعی آماده شوند؛ از جمله لغو رویدادهای عمومی، تعطیلی مدارس، کاهش ساعات کار و...

درس سوم: آماده‌سازی سیستم درمان برای آنچه که قرار است اتفاق بیافتد. بدین صورت که لازم است، تجهیزات پزشکی شامل گان (روپوش)، ماسک، دستکش، اکسیژن و دارو به کفایت در اختیار بیمارستان‌ها قرار گیرد. آنها به طرحی نیاز دارند که بخش‌ها و طبقات را برای بیماران COVID-19 اختصاص و جداسازی کنند و برای ابتلای کادر درمان به این بیماری آماده باشند و در صورت آنکه امور بیش از حد توان کادر درمان باشد، بدانند بین موارد مبتلا چگونه عمل کنند.

۲- راهکارهای مقابله با پیامدهای اقتصادی شیوع کرونا

دولت چین در راستای مقابله با پیامدهای اقتصادی شیوع کرونا بر کسب‌وکارهای این کشور تلاش کرده است با تدوین سیاست‌های حمایتی و تشویقی، از آثار سوء این ویروس بر اقتصاد کشورش بکاهد. مهم‌ترین اقدامات دولت چین در این زمینه به شرح زیر است^۱:

✓ افزایش حمایت‌های مالی از کسب و کارها

- تشویق بانک‌ها به تعدیل شیوه بازپرداخت وام‌ها، افزایش دوره سررسید وام‌ها و امکان تأمین مالی مجدد، تجدید وام‌ها بدون بازپرداخت و استمهال وام‌های بانکی صنایع و کسب‌وکارهایی که از وام دریافتی برای سرمایه‌گذاری در صنایعی استفاده کرده‌اند که به شدت از شیوع ویروس کرونا آسیب دیده‌اند (از جمله صنایع گردشگری، تهیه و تأمین غذا و مسافرخانه‌ها و هتل‌ها، عمده فروشی و خرده فروشی، حمل و نقل، پیش‌تیبانی و لجستیک، انبارداری، فعالیتهای فرهنگی، تفریحی و نمایشگاهی).
- افزایش تضمین‌های دولتی در بازپرداخت وام‌های اعطایی به کسب‌وکارهای خرد، کوچک و متوسط که تحت تأثیر ویروس کرونا فعالیتشان مختل شده است.

^۱ برگرفته از:

- <https://www.china-briefing.com/news/chinas-support-foreign-invested-enterprises-cope-covid-19-outbreak/>
- <https://www.china-briefing.com/news/china-reduce-social-insurance-commitments-smes-short-term-coronavirus-impact/>
- <https://www.china-briefing.com/news/chinas-latest-regional-measures-to-support-smes-during-coronavirus-outbreak/>
- <https://cutt.ly/7twUxi>

- کاهش نرخ وام‌ها برای کسب‌وکارهای کوچک و متوسط که آسیب زیادی از شیوع کرونا دیده‌اند. از بانک‌های محلی خواسته شده است نرخ سود وام خود را نسبت به نرخ اصلی وام‌دهی بانک مرکزی (که به عنوان نرخ پایه وام‌دهی مورد استفاده قرار می‌گیرد) کاهش دهند.
- تلاش در جهت حفظ اعتبار بنگاه‌هایی که به دلیل آسیب‌های اقتصادی ویروس کرونا در معرض خطر نکول بدهی قرار دارند، به گونه‌ای که خدشه‌ای به اعتبار بنگاه‌ها در نظام رتبه بندی اعتباری وارد نشود.
- اعطای وام به بنگاه‌های اقتصادی زیان‌دیده از شیوع کسب‌وکار
- عدم سختگیری بانک‌ها به وام‌گیرندگان (متخلف) به دستور دولت چین
- همکاری با شرکت‌های بیمه جهت افزایش حمایت از کسب‌وکارهای آسیب دیده به ویژه به دلیل فسخ سفارشات، در کنار حمایت‌های لجستیک و اجرایی.

✓ معافیت یا کاهش حق بیمه تأمین اجتماعی کارفرمایان^۱

- معافیت بنگاه‌های کوچک و متوسط از پرداخت حق بیمه کارفرما (شامل حق بیمه بازنشستگی، بیکاری و حوادث ناشی از کار) در بازه زمانی فوریه تا ژوئن ۲۰۲۰.
- کاهش ۵۰ درصدی حق بیمه سهم کارفرما (شامل حق بیمه بازنشستگی، بیکاری و حوادث ناشی از کار) برای شرکت‌های بزرگ در فاصله زمانی فوریه تا آوریل ۲۰۲۰.
- معافیت تمامی بنگاه‌های استان هوبی که شهر ووهان در آن واقع شده است (فارغ از اندازه بنگاه)، از پرداخت حق بیمه کارفرما (شامل حق بیمه بازنشستگی، بیکاری و حوادث ناشی از کار) در بازه زمانی فوریه تا ژوئن ۲۰۲۰.
- شرکت‌هایی که به دلیل شیوع کرونا با مشکل در تولید مواجه شده‌اند، می‌توانند پرداخت حق بیمه کارفرما را تا ۶ ماه به تعویق بیاورند.
- تعدیل ماه شروع پرداخت حق بیمه تأمین اجتماعی برای کارفرمایان از اول آوریل به اول ژوئیه. (به طور عمده اجرا شده در شانگهای)
- تمدید و افزایش مهلت زمانی پرداخت حق بیمه تأمین اجتماعی برای کارفرمایان به مدت ۳ ماه پس از پایان اپیدمی ویروس کرونا.
- استرداد حق بیمه بیکاری سهم کارفرما به آن دسته از بنگاه‌های کوچک و متوسط که علیرغم خسارات اقتصادی ناشی از ویروس کرونا اقدام به تعدیل نیرو نکرده‌اند. (به طور عمده اجرا شده در پکن - این مبلغ در شانگهای برابر با ۵۰ درصد از حق بیمه بیکاری سهم کارفرما است).

^۱ شامل حق بیمه بازنشستگی، بیکاری و حوادث ناشی از کار

✓ ارائه یارانه تأمین اجتماعی به کسب و کارهای کوچک و متوسط

- ارائه کمک هزینه تأمین اجتماعی به بنگاه‌های کوچک و متوسط مستقر در پکن که در مسیر توسعه صنعتی این شهر فعالیت می‌کنند. چنانچه تا پایان آوریل، میانگین تعداد نیروی کار در بنگاه کوچک و متوسط نسبت به سال قبل تا ۲۰ درصد افزایش یافته باشد، بنگاه می‌تواند برای یک‌بار مشمول ۳۰ درصد کمک هزینه سهم بیمه تأمین اجتماعی به مدت سه ماه شود. چنانچه تعداد متوسط نیروی کار بنگاه در مقایسه با سال گذشته ۲۰ درصد و بیشتر افزایش یافته باشد، بنگاه مشمول ۵۰ درصد کمک هزینه تأمین اجتماعی برای مدت سه ماه خواهند شد (به‌طور عمده اجرا شده در پکن).

✓ معافیت یا کاهش اجاره بهای کسب و کارها

- شرکت‌های کوچک و متوسط که دارایی‌های سرمایه‌ای خود را از دولت اجاره کرده‌اند، در صورت پیروی از الزامات دولت در زمینه تعلیق و از سرگیری مجدد فعالیت‌ها (مطابق با مقررات پیشگیری از اپیدمیک شدن بیماری) و به‌طور همزمان، در صورت عدم تعدیل کارکنان یا تعدیل حداقلی نیروی کار، می‌توانند از پرداخت اجاره‌بهای ماه فوریه معاف شوند. چنانچه مورد اجاره، ساختمان یا مستغلات برای دفتر کار باشد، بنگاه می‌تواند از کاهش ۵۰ درصدی اجاره بهای ماه فوریه بهره‌مند شود (به‌طور عمده اجرا شده در پکن - در شانگهای این تمهیدات به صورت معافیت از پرداخت اجاره‌بها در ماه‌های فوریه و مارس است. در استان گوانگ دونگ اجاره‌بهای استفاده از دارایی‌های دولتی برای ماه اول، معاف از پرداخت و برای ماه‌های دوم و سوم به صورت نیم‌بها خواهد بود). با این اقدام دولت، مالکین خصوصی املاک تجاری (مغازه‌ها و ساختمان‌های تجاری) نیز تشویق می‌شوند اجاره‌بهای دریافتی از مستأجران خود را کاهش دهند و یا ببخشند و در اینصورت از کاهش مالیات بر دارایی یا مالیات زمین از سوی دولت برخوردار شوند.

✓ حذف عوارض اداری سربرابر کسب و کارها

- تعلیق دریافت انواع هزینه‌های اداری و دفتری از کسب و کارهای کوچک و متوسط، شامل انواع هزینه‌های مرتبط با عوارض جاده‌ای و معابر، عوارض فاضلاب و پسماند و هزینه تجهیزات مرتبط با بازرسی‌های ویژه. (به‌طور عمده اجرا شده در پکن).

✓ معافیت یا امکان تأخیر در پرداخت مالیات کسب و کارها

- شرکت‌های کوچک و متوسط که به واسطه شیوع کرونا فعالیتشان آسیب دیده است، مجاز می‌باشند پرداخت مالیات خود را تا سه ماه به تعویق بیندازند (به‌طور عمده اجرا شده در پکن).

- معافیت از پرداخت مالیات بر دارایی برای کسب و کارهای واجد شرایط (به‌طور عمده اجرا شده در استان گوانگ دونگ)

✓ تحریک تجارت خارجی

- معافیت از پرداخت تعرفه یا مالیات بر ارزش افزوده به منظور واردات تجهیزات مقابله با شیوع کرونا
- ارائه اسناد مثبت از سوی سازمان توسعه تجارت بین‌الملل شانگ‌های به طرفین خارجی کسب‌وکارهایی که به دلیل بروز شرایط فورس مازور شیوع کرونا نتوانسته‌اند تعهدات بین‌المللی خود را ایفا کنند (به طور عمده اجرا شده در شانگ‌های).

✓ تشویق کسب‌وکارها به خرید خدمات دورکاری

- ارائه کمک هزینه به کسب‌وکارهای کوچک و متوسط به منظور آموزش کارکنان به صورت آنلاین و تهیه امکانات مرتبط با دورکاری در شرایط شیوع کرونا.
- تشویق کسب‌وکارها به اتخاذ سیاست‌های شغلی منعطف مانند کاهش دستمزد، چرخش شغلی و ساعات کاری شناور در راستای حفظ اشتغال پایدار و عدم تعدیل نیروی کار.
- کمک به از سرگیری فعالیت کسب‌وکارها از طریق مساعدت آنها در انجام اقدامات پیشگیرانه قبل از شروع مجدد فعالیت‌ها، از جمله کمک در تأمین ماسک، دماسنج و مواد ضدعفونی کننده.
- تقویت اکوسیستم کسب‌وکارهای اینترنتی از جمله فروشگاه‌های آنلاین، آموزش اینترنتی، دورکاری، بازی و سرگرمی - های مجازی و تحویل هوشمند.
- حمایت ویژه از استارت آپ‌های موفق در حوزه خدمات درمانی آنلاین و تجهیزات پزشکی.

✓ حمایت و پشتیبانی از سرمایه‌گذاران خارجی

- حمایت ویژه از پروژه‌های بزرگ سرمایه‌گذاری و همکاری نزدیک دولت‌های محلی با سرمایه‌گذاران خارجی این پروژه‌ها در مرتفع ساختن چالش‌های پیش آمده، به خصوص در خصوص اختلال‌های بخش ساخت‌وساز.
- حفظ و برقراری تعامل با سرمایه‌گذاران خارجی با استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی در غیاب امکان برگزاری جلسات تجاری رو در رو و انجام سفرهای کاری، در راستای مدیریت پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی.
- کمک به بازگشایی مجدد کسب‌وکارهای خارجی از طریق تأمین نیروی کار مورد نیاز کسب‌وکارهایی که در اثر شیوع بیماری کرونا با کمبود نیرو مواجه شده‌اند. این کار به وسیله دولت‌های محلی صورت می‌گیرد.
- تعامل نزدیک دولت‌های محلی با سرمایه‌گذاران خارجی و تسریع ارائه مصوبات مرتبط با مجوزهای گمرکی در راستای کمک به از سرگیری فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی.

✓ حمایت از کسب‌وکارهای بهداشتی

- مساعدت ویژه به شرکت‌های تولید کننده دارو، تجهیزات پزشکی، ماسک، عینک و اقلام بهداشتی محافظتی.
- ارائه حمایت‌های کلیدی برای استارت‌آپ‌های تخصصی در حوزه‌های خدمات بهداشت بر خط، نوآوری در دارو و درمان، عرضه تجهیزات پزشکی و درمانی و عرضه خدمات درمان.

✓ پرداخت یارانه به فعالیت‌های تحقیق و توسعه کسب و کارها

- ارائه کمک هزینه تحقیق و توسعه (R&D) به کسب‌وکارهای کوچک و متوسط فعال در حوزه علم و فناوری (به‌طور عمده اجرا شده در خصوص کسب‌وکارهای دانش‌بنیان مستقر در پارک فناوری ژونگ‌گوآن چون^۱)

✓ سایر سیاست‌های حمایتی

- کسب‌وکارهای کوچک و متوسطی که با دولت قرارداد همکاری دارند و به دلیل شیوع کرونا نمی‌توانند تعهدات خود را به موقع به انجام برسانند، می‌توانند از مدت زمان بیشتری برای ایفای تعهدات خود بهره مند شوند.
- ارائه حمایت‌های حقوقی از طریق استقرار سازوکار رسیدگی به فوریت‌های حقوقی مرتبط با شکایات و منازعات پیش آمده در قراردادها و روابط کارگر و کارفرما به دنبال شیوع ویروس کرونا.
- پرداخت کمک هزینه به کسب‌وکارها جهت پرداخت دستمزد کارکنانی که در دوره درمان بیماری کرونا هستند یا در قرنطینه به سر می‌برند. این کمک هزینه از پنجاه درصد از حق بیمه بازنشستگی سهم نیروی کار تجاوز نمی‌کند.

➤ تجربه سایر کشورها و سازمان‌های جهانی در مقابله با ویروس کرونا^۲

- ✓ در آمریکا، کنگره ۸,۳ میلیارد دلار بودجه برای مقابله با این ویروس اختصاص داده است.^۳
- ✓ در انگلیس، دولت برخی از پزشکان بازنشسته را به کار گرفته است.
- ✓ طی هفته اول مارس (۱۱ تا ۱۷ اسفند)، بانک جهانی ۲ میلیارد دلار و صندوق بین‌المللی پول ۵۰ میلیارد دلار برای مقابله با ویروس کرونا، در دسترس کشورها قرار داد.
- ✓ صندوق جهانی^۴ اعلام کرده کشورها می‌توانند نحوه دریافت و تخصیص کمک‌های مالی را تغییر دهند.

¹ Zhongguancun

^۲ مقاله "داروی اقتصاد بیمار جهان چیست" مجله اکونومیست در سایت تجارت نیوز، ۱۸ اسفند ۱۳۹۸.

^۳ این کشور دارای پیشرفته‌ترین بیمارستان‌ها در جهان است. اما سیستم بهداشتی و درمانی در ایالات متحده ناهماهنگ است و از ظرفیت کافی برای مقابله با ویروس برخوردار نیست. بنابراین، آمریکا احتمالاً به بودجه بیشتری نیاز دارد.

⁴ The global fund: صندوق جهانی، با بیماری‌هایی چون مالاریا و سل مبارزه می‌کند.

- ✓ در کشورهای ثروتمند بیشتر تلاش دولت‌ها در جهت آرامش بازارهای مالی بوده است:
- در سوم ماه مارس (۱۳ اسفند)، فدرال رزرو آمریکا در جلسه‌ای از پیش تعیین نشده و به‌شکلی ناگهانی نرخ بهره را کاهش داد (این در حالی است که قرار بود، جلسه مربوط به سیاست‌های پولی دو هفته دیگر برگزار شود).
- بانک‌های مرکزی استرالیا، کانادا و اندونزی هم نرخ بهره را کاهش داده‌اند.
- ✓ دولت ژاپن به والدینی که ناچار هستند در خانه بمانند و از کودکان یا بیمارانشان مراقبت کنند، حقوق پرداخت می‌کند.
- ✓ اجرای برنامه‌های حمایتی مستقیم به صورت کمک مالی به افراد آسیب‌دیده و بنگاه‌های اقتصادی:
- پرداخت بخشی از مبلغ صورتحساب بیماران مبتلا به کرونا در آمریکا (در برنامه دولت ترامپ می‌باشد).
- سنگاپور مبالغی را برای رانندگان تاکسی و کارفرمایانی که کارمندانشان بیمار هستند، در نظر گرفته است.

➤ ویروس کرونا و تعمیق پدیده رکود تورمی در اقتصاد کشور

اقتصاد کشور در شرایطی گرفتار معضل کرونا شده است که هم در سطح داخلی با انواع چالش‌ها و نااطمینانی‌ها مواجه است و هم به واسطه شرایط تحریمی، در فضای بین‌الملل با محدودیت‌های متعددی مواجه می‌باشد. بر این اساس باید در نظر داشت که قبل از شیوع ویروس کرونا در کشور، ارزیابی روند متغیرهای مهم اقتصادی و چشم‌اندازهای حاکم بر آن، از تعمیق وضعیت رکود اقتصادی، افزایش قیمت‌ها، تشدید رکود سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اقتصاد، افزایش دامنه اثرگذاری تحریم‌ها و تضعیف توان تاب‌آوری اقتصاد حکایت دارد. براساس آمار ارائه شده توسط مرکز آمار، رشد اقتصادی ۹ ماهه نخست سال ۱۳۹۸، منفی ۷٫۶ درصد و رشد اقتصادی بدون نفت نیز تقریباً صفر درصد بوده است. همچنین، نرخ تورم نقطه به نقطه در پایان بهمن ماه، ۲۵ درصد ثبت شده است و پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول در اکتبر ۲۰۱۹ از نرخ تورم حدود ۳۵٫۷ درصدی در سال ۲۰۱۹ برای کشور و تورم‌های دورقمی و بالا (متغیر بین ۲۵ و ۳۱ درصد) در سال‌های پیش‌رو حکایت می‌کند.^۱

حال شیوع کرونا در اقتصاد کشور به عنوان سومین کانون این بیماری و روند رو به گسترش این بیماری در سطح جهان ضمن برهم زدن بسیاری از معادلات و پیش‌بینی‌ها، از تحمیل شرایط سخت‌تر بر اقتصاد کشورمان در شرایط تحریمی حکایت خواهد داشت؛ چراکه شرط اصلی برای کنترل شیوع کرونا و ویروس، کاهش حداکثری تعاملات اجتماعی غیر ضرور در ماه‌های آینده خواهد بود و لازمه این امر تعطیلی بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی است. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که شیوع ویروس کرونا در کشور، وضعیت رکود تورمی اقتصاد کشور در ماه‌های آتی را تشدید خواهد کرد و کسب و کارها به واسطه این وضعیت بیش از گذشته آسیب دیده و تضعیف خواهند شد.

^۱ IMF, World Economic Outlook, Oct 2019.

درواقع، شیوع ویروس کرونا در کشور با ایجاد نگرانی در مردم از ورود به امکان عمومی نظیر فروشگاه‌ها و مراکز خرید، کاهش فروش کسب‌وکارهای خرد، اعم از تولیدی و خدماتی را در پی داشته است که ادامه این روند، حیات چهار میلیون واحد صنفی و صدها هزار واحد تولیدی کوچک و خرد وابسته را تهدید می‌کند. به عنوان مثال شواهد حاکی از آن است که برخی از کسب‌وکارها نظیر هتل‌ها، رستوران‌ها، سینماها، موزه‌ها، باشگاه‌های ورزشی، اماکن فرهنگی و زیارتی و... در عمل تعطیل شده‌اند. همچنین، هراس شرکای تجاری در کشورهای منطقه از انتقال این ویروس به کشورشان از طریق مراوده با کشور ایران، منجر به بستن مرزهای زمینی کشورهای عراق، افغانستان و ترکیه و مرزهای هوایی در کشورهای ترکیه، گرجستان و امارات شده است که این امر نیز فعالیت‌های تجاری با کشورهای همسایه را مختل کرده است.^۱

بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که شیوع گسترده ویروس کرونا در کشور، اقتصاد کشور را همزمان با شوک عرضه و تقاضا مواجه ساخته است. از یک سو، به علت آنکه تنها راه حل کنترل شیوع کرونا، ماندن در خانه عنوان شده، عرضه نیروی کار کاهش یافته است و از سوی دیگر، عدم تمایل شرکای تجاری به مراودات با کشور به علت شیوع کرونا موجب شده در تأمین مواد اولیه تولید نیز مشکلاتی ایجاد گردد. از زاویه‌ای دیگر، نااطمینانی نسبت به آینده، خانواده‌ها را به تصمیم پس‌انداز بیشتر و به تعویق انداختن خرید اقلام غیر ضروری ترغیب خواهد کرد که تمامی موارد مورد اشاره، کاهش تقاضا و کسادی بازار را به همراه خواهد داشت. بنابراین انتظار می‌رود حداقل تا زمانی که این ویروس در کشور شیوع دارد، رکود اقتصادی که در قبل به علت شوک ارزی و تشدید تحریم‌ها ایجاد شده بود و در حال حاضر به واسطه کسادی بازار و تعطیلی کسب‌وکارها (شوک‌های منفی عرضه و تقاضا) ناشی از شیوع ویروس کرونا ایجاد شده است، تشدید گردد.

از سوی دیگر، باید در نظر داشت که سقوط بهای نفت خام به حدود ۳۰ دلار، به علت شکست مذاکره کشورهای عضو اوپک، فضای آلوده جهانی به ویروس کرونا و کاهش تقاضای کشورهای مصرف‌کننده نفت از جمله چین، حکایت از محدودیت درآمدی جدی برای دولت در سال ۱۳۹۹ و افزایش کسری بودجه در این سال دارد. در چنین شرایطی، هزینه‌های تحمیل شده در اثر اپیدمی کرونا و همچنین کاهش تولید ناشی از آن، می‌تواند اقتصاد را با تورم‌های بالاتر و رشد اقتصادی پایین‌تر مواجه سازد و پدیده رکود تورمی را در اقتصاد تعمیق کند. از این رو، پیگیری سیاست‌های حمایتی هدفمند از کسب‌وکارهای زیان دیده ضرورت می‌یابد. بر این اساس در ادامه، مجموعه راهکارهایی به صاحبان کسب‌وکارها و به نظام تصمیم‌گیر جهت کاهش پیامدهای اقتصادی شیوع ویروس کرونا پیشنهاد می‌گردد.

^۱ مرکز پژوهش‌های مجلس (اسفند ۱۳۹۸)، در باره مقابله با شیوع ویروس کرونا (بررسی آثار اقتصادی و پیشنهادهایی برای مدیریت تبعات آن)، معاونت پژوهش‌های اقتصادی.

۱. راهکارهای پیشنهادی به نظام تصمیم‌گیری

با عنایت به آنکه، اقتصاد کشور در میان انبوهی از آشفتگی‌ها و فشارهای تحریمی درگیر با معضل کرونا شده است و دولت نیز در این شرایط با محدودیت شدید درآمدی مواجه است، لذا ضرورت می‌یابد قبل از اینکه بر اساس درس‌های حاصل شده از مرور تجربه چین و سایر کشورها به پیشنهاد مجموعه اقداماتی به منظور حمایت از کسب‌وکارهای آسیب دیده بپردازیم، راهکارهایی ارائه شود که به واسطه آن تنگنای درآمدی دولت تا حدی رفع گردد و منابع درآمدی جدیدی برای دولت ایجاد شود، تا از این‌گذر نظام تصمیم‌گیری بتواند ضمن کنترل بهتر شیوع ویروس کرونا در کشور، مجموعه حمایت‌های موثری برای ادامه حیات کسب‌وکارهای آسیب دیده به اجرا درآورد. بر این اساس مجموعه پیشنهادی ارائه شده در ادامه در دو بخش ارائه شده است. در بخش نخست، راهکارهایی جهت ایجاد منابع درآمدی جدید برای دولت تشریح شده است و در گام دوم، مجموعه راهکارهایی در خصوص کاهش پیامدهای شیوع بیماری کرونا بر کسب‌وکارها ارائه شده است.

بخش اول: راهکارهای پیشنهادی جهت ایجاد منابع درآمدی برای دولت

- تغییر رفتار هزینه‌ای دولت و حذف هزینه‌های غیرضرور و تخصیص بخشی از منابع آزاد شده برای حل و فصل خسارات ناشی از ویروس کرونا
- بهره‌مندی از منابع نهادهای عمومی غیردولتی که از سطح درآمدی بالایی برخوردار می‌باشند، نظیر بنیاد مستضعفان و ...
- اخذ سهم مالیات بیشتر در یک دوره زمانی مشخص و موقت، از آن دسته از کسب و کارهایی که به واسطه شیوع ویروس کرونا کسب‌وکارشان رونق گسترده‌ای پیدا کرده است.
- استفاده از ظرفیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد نظیر خیریه‌ها و NGOها
- تصویب هرچه سریع‌تر قوانین پشتیبان به منظور پیاده‌سازی مالیات بر مجموع درآمد

بخش دوم: راهکارهای پیشنهادی جهت کاهش پیامدهای شیوع کرونا بر کسب‌وکارها

۷. تأمین مالی و سرمایه در گردش کسب و کارها

- در نظر گرفتن یک دوره تنفس از اسفند ماه ۱۳۹۸ تا پایان شهریور ماه ۱۳۹۹ برای بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات بانکی واحدهای تولیدی و خدماتی آسیب‌دیده از شیوع ویروس کرونا
- در خصوص تسهیلاتی که در دوره پرداخت اقساط می‌باشند و اقساط از اسفند ماه ۱۳۹۸ تا تیر ماه ۱۳۹۹ معوق و سررسید می‌شوند، کلیه اقساط بدون احتساب سود و جرائم به انتهای دوره منتقل گردد.

- در خصوص تسهیلاتی که به صورت مشارکت در ساخت و نصب ماشین‌آلات می‌باشند و سررسید اقساط آنان در این ایام فرار رسیده است، یک دوره تنفس شش ماهه در نظر گرفته شود.
- کاهش نرخ وام‌ها برای آن دسته از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط که دارای اسناد مثبت در زمینه کاهش شدید در فروش و آسیب از شیوع کرونا می‌باشند.
- اعطای تسهیلات سرمایه در گردش توسط بانک‌ها و موسسات اعتباری برای آن دسته از بنگاه‌هایی که به دلیل کاهش فروش توان پرداخت دیون (چک‌ها) را ندارند.

✓ اقداماتی در خصوص حق بیمه تأمین اجتماعی کارفرمایان^۱

- معافیت، کاهش یا به تعویق انداختن سهم بیمه کارفرما (شامل حق بیمه بازنشستگی، بیکاری و حوادث ناشی از کار) به منظور حمایت از کسب و کارهایی که دارای اسناد مثبت در زمینه کاهش در فروش و آسیب از شیوع کرونا می‌باشند از اسفند ماه ۱۳۹۸ تا پایان بحران ناشی از این ویروس (در این زمینه با متخصصان و پزشکان نیز مشورت گردد).
- بخشودگی سهم بیشتری از حق بیمه سهم کارفرما برای آن دسته بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی و اصناف که به رغم آسیب از شیوع کرونا اقدام به تعدیل نیروی کار نکرده‌اند.

✓ اقداماتی در خصوص اجاره بها و هزینه‌ها و عوارض سربار کسب‌وکارها

- کسب‌وکارهایی که دارایی‌های سرمایه‌ای خود را از دولت و شرکت‌های دولتی اجاره کرده‌اند، در صورتی که دارای اسناد مثبت در زمینه کاهش در فروش و آسیب از شیوع کرونا می‌باشند و در این مدت زمان کارکنان خود را تعدیل نکرده و یا تعدیل حداقلی نیروی کار داشته‌اند، از پرداخت اجاره‌بها تا زمان تعطیلی و کساد ناشی از کرونا معاف گردند.
- تعویق یا کاهش انواع هزینه‌های اداری و دفتری برای کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، شامل انواع هزینه‌ها و عوارض مرتبط با قبوض خدماتی، آب، برق، گاز، فاضلاب و پسماند برای کسب‌وکارهای زیان دیده از شیوع کرونا
- کاهش هزینه‌ها و عوارض گمرکی آن دسته از کالاهایی که در زنجیره تأمین آنها اختلال ایجاد شده یا عرضه آنها در بازار دچار کمبود شده است (با ارائه اسناد و مدارک).

^۱ شامل حق بیمه بازنشستگی، بیکاری و حوادث ناشی از کار

✓ تسهیلاتی در زمینه پرداخت مالیات

- تعویق در ارائه اظهار نامه، ترازنامه، حساب سود و زیان متکی به دفاتر و اسناد اشخاص حقوقی حداکثر تا ۵ ماه پس از سال مالیاتی
- معافیت از پرداخت تعرفه یا مالیات بر ارزش افزوده به منظور واردات تجهیزات مقابله با شیوع کرونا
- تعویق سررسید پرداخت‌های مالیات بر ارزش افزوده مربوط به فصل چهارم سال ۱۳۹۸ به انتهای فصل اول سال ۱۳۹۹
- بخشودگی جرائم مواد (۱۶۹)، (۱۹۰)، (۱۹۹)، (۱۹۷)، (۱۹۳) مربوط به قانون مالیات‌های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش افزوده تا پایان خردادماه سال ۱۳۹۹
- لغو جلسات هیأت‌ها و رسیدگی مالیاتی کلیه مؤدیان حداقل تا پایان اردیبهشت ماه ۱۳۹۹

✓ حمایت‌های حقوقی

- تمدید مدت قرارداد شرکت‌های طرف قرار داد با دولت و یا شرکت‌های دولتی که به دلیل شیوع کرونا نمی‌توانند تعهدات خود را به موقع به انجام برسانند.
- تدوین قانون اعطای فرصت به فعالان اقتصادی سراسر کشور توسط سران سه قوا که به موجب آن برهه زمانی اول اسفند ۱۳۹۸ تا پایان خرداد ۱۳۹۹ به‌عنوان فورس مازور یا عسر و حرج تلقی شود.
- ایجاد یک سیستم یکپارچه ارجاع و رسیدگی برای دعاوی تجاری ناشی از شیوع کرونا (به شرط اینکه یکی از طرفین دارای کارت بازرگانی باشد) در مرکز داوری اتاق بازرگانی، هیأت‌های حل اختلاف و نهایتاً محاکم قضایی فوق‌العاده و تخصصی برای رسیدگی به دعاوی و اختلافات حقوقی (مدنی و کیفری) کسب‌وکارها. لازم به ذکر است در این زمینه اتاق ایران آماده است کلیه زیرساخت‌های خود در بخش‌های ایجاد سامانه بررسی و مطالعات حقوقی و اقتصادی و مشارکت در روند صلح و سازش یا داوری در این پرونده‌ها به قوه قضائیه اعلام کند.
- تمدید یا تجدید کلیه مجوزهای کسب‌وکار برای یک دوره سه ماهه منتهی به خرداد ماه ۱۳۹۹، مشروط به عدم تخلف صاحب کسب و کار و بدون نیاز به مراجعه به ادارت دولتی و بدون نیاز به اخذ گواهی پرداخت مالیاتی
- ✓ اعتبار کارت‌های بازرگانی که تاریخ انقضای آنها مربوط به اسفندماه ۱۳۹۸ می‌باشد، تا پایان فروردین ماه ۱۳۹۹ به طور خودکار و بدون نیاز به ارائه مدارک و یا مراجعه حضوری به محل اتاق‌های سراسری کشور، توسط وزارت صمت تمدید گردد.

۲. راهکارهای پیشنهادی به کسب‌وکارها

در راستای کاهش پیامدهای اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر کسب‌وکارها، موسسه مک‌کینزی به شرکت‌ها و بنگاه‌ها پیگیری مجموعه اقداماتی به شرح زیر را پیشنهاد می‌کند:

✓ **حفاظت از کارکنان:** بحران کووید-۱۹ به لحاظ احساسی برای برخی چالش برانگیز بوده و زندگی روزمره را به نوعی بی‌سابقه دستخوش تغییرات ساخته است. بر این اساس پیشنهاد می‌شود شرکت‌ها و کسب‌وکارها برنامه حمایتی را تنظیم و اجرا کنند، به نحوی که از کارکنان مجموعه حمایت شود. به عنوان مثال، پیروی از دستورالعمل‌های منتشر شده توسط سازمان بهداشت جهانی، پیگیری برنامه‌های کاری شیفته و تهیه امکانات مرتبط با دورکاری در شرایط شیوع کرونا.

✓ **حفظ نقدینگی لازم برای عبور از طوفان:** ضرورت دارد که کسب‌وکارها در راستای برنامه‌های آتی، سناریوهایی در خصوص متغیرهای اثرگذار بر درآمد و هزینه‌های کسب و کار خود پیش‌بینی کنند. شرکت‌ها می‌توانند شاخص‌های مالی فعالیت اصلی خود را برای هر سناریو در نظر بگیرند و محرک‌هایی را که تا حد زیادی بر نقدینگی موثر هستند مثل کاهش هزینه‌ها و بهینه‌سازی پرتفوی سرمایه‌گذاری‌ها شناسایی و اجرایی کنند.

✓ **تثبیت زنجیره تامین^۲:** شرکت‌ها باید مقیاس و بازه زمانی که ممکن است زنجیره تامین کالای آنها در معرض اختلال قرار بگیرد را تشخیص دهند. به علاوه در زمانی که اختلال در زنجیره تامین ایجاد می‌شود، شرکت‌ها باید از این منابع محدود در راستای تولیدات مهم‌تر خود استفاده کنند.

✓ **حفظ ارتباط با مشتریان:** شرکت‌هایی که عرضه را بهتر رصد می‌کنند اغلب موفق می‌شوند؛ چراکه آنها در بخش اصلی مشتریان خود سرمایه‌گذاری و رفتار آنها را پیش‌بینی می‌کنند. برای نمونه در چین درحالی که تقاضای مصرف‌کنندگان پایین است، از بین نرفته است و مردم به طور وسیعی به سوی خرید آنلاین برای تامین تمامی کالاها و خدمات حرکت کرده‌اند. این روند همچنین شامل اطمینان از کیفیت محصولاتی که به صورت آنلاین فروخته می‌شوند نیز می‌شود. در این شرایط پیشنهاد می‌شود از طریق حذف جریمه لغو سفارشات، ارائه مدل‌های سفارش منعطف، ارائه تخفیف و ... از مشتریان خود حمایت کنید و وفاداری آنها را حفظ کنید.

شایان توجه است که آشفتگی‌های ایجاد شده در اقتصاد طی دو سال اخیر به واسطه نقض برجام و تحمیل دور جدیدی از تحریم‌ها، نوسانات نرخ ارز و سیر صعودی افزایش قیمت‌ها و در حال حاضر شیوع ویروس کرونا، شرایط وخیمی را پیش‌روی

¹ <https://www.mckinsey.com/business-functions/risk/our-insights/covid-19-implications-for-business>

² Stabilizing the supply chain

فعالین اقتصادی قرار داده است. بر این اساس پیگیری اقدامات حمایتی فوری برای ادامه حیات بخش‌های تولیدی و کسب‌وکارها ضرورت دارد. با توجه به آنکه دولت در تنگنای درآمدی قرار دارد، لذا عبور از این بحران نیازمند هماهنگی و همکاری قوای سه‌گانه با هم و بهره‌مندی از ظرفیت‌های مشاوره‌ای اتاق‌ها، نخبگان و کارشناسان اقتصادی می‌باشد. مجموعه پیشنهادات ارائه شده در این مطالعه، پیشنهاداتی اولیه است و با همفکری مراجع ذیصلاح می‌توان بهترین نسخه راهکارها را برای خروج از بحران کرونا را ارائه کرد. لازم به ذکر است که اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران با بهره‌گیری از ظرفیت‌های فکری و فنی فعالین اقتصادی تمام تلاش و همکاری لازم را برای همکاری با حاکمیت خواهد داشت.